

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 76 | 2022 | št. 3-4 (166) | str. 281–565

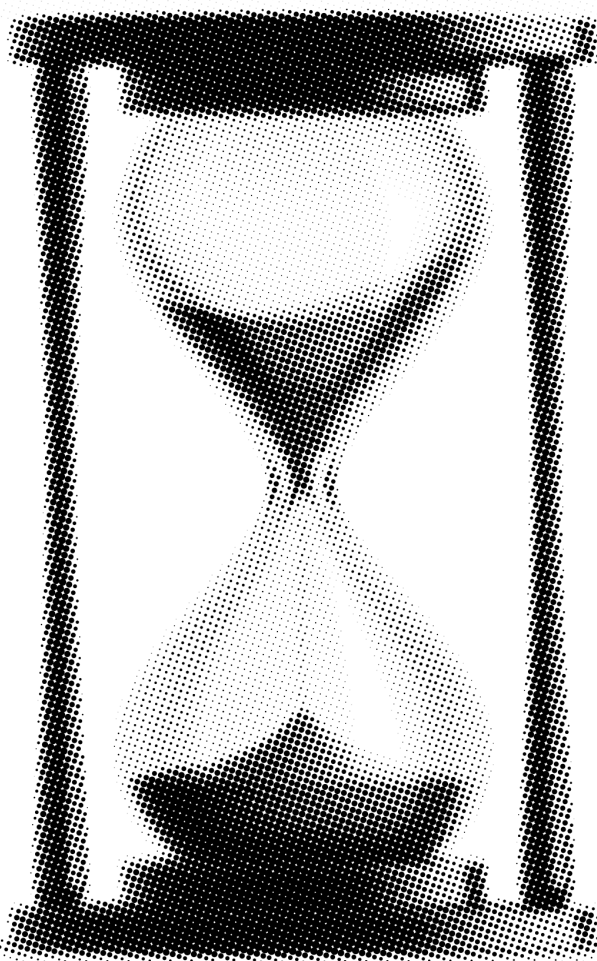

Rajko Bratož, *Hieronymus als Zeithistoriker. Sein Blick auf die Krisenerscheinungen und auf den Untergang des Imperium Romanum* • Maurizio Levak, *Kasnoantičke ostave novca u Istri kao odraz sigurnosnih prilika na prostoru između Panonije i Padske nizine* • Janez Höfler, *Razmisleki ob novi monografiji o Turjaškem gradu in Turjačanih* • Gašper Oitzl, *Železarske skupnosti na Kranjskem v poznem srednjem veku* • Lucija Zala Bezljaj, *Religija in politično v ancien régimeu* • Ivan Smiljanić, *Javni spomin na ustreljene na Suhem bajerju v Ljubljani* • Jelka Piškurić, *Priseljevanje v Slovenijo s področja nekdanjih jugoslovanskih republik v času socializma in njegov odmev v javnost* • Oskar Opassi, *Spolne vloge v samoupravnem delavskem tisku: primer glasila kolektiva Delamaris 1974–1990* • Peter Mikša, *Jure K. Čokl, Slovensko osvajanje osemtisočakov (1975-1995)*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 76 | 2022 | št. 3-4 (166) | str. 281–565

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarevič (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 30. septembra 2022.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina, nemščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2022: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o.

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, november 2022

Naklada: 780 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on September 30, 2022.

Translated by: Saša Mlacović (English, German)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2022): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €

Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935

Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, November 2022

Print Run: 780 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>

info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

KAZALO – CONTENTS

Razprave – Studies

- Rajko **Bratož**, Hieronymus als Zeithistoriker. Sein Blick auf die Krisenerscheinungen und auf den Untergang des Imperium Romanum288–315
Hieronim kot zgodovinar svoje dobe: njegovi pogledi na krizne pojave in zaton Rimskega cesarstva
- Maurizio **Levak**, Kasnoantičke ostave novca u Istri kao odraz sigurnosnih prilika na prostoru između Panonije i Padske nizine316–335
Coin Hoards from Late Antiquity in Istria as a Reflection of the Security Situation in the Area between Pannonia and the Po Valley
- Janez **Höfler**, Razmisleki ob novi monografiji o Turjaškem gradu in Turjačanih.....336–351
Remarks about the New Monograph on Auersperg Castle and the Auerspergs
- Gašper **Oitzl**, Železarske skupnosti na Kranjskem v poznem srednjem veku352–396
Iron-Making Communities in Late Medieval Carniola
- Lucija Zala **Bezljaj**, Religija in politično v *ancien régime*.....398–429
Religion and Politics in the *Ancien Régime*
- Ivan **Smiljanić**, Javni spomin na ustreljene na Suhem bajerju v Ljubljani430–463
Public Memory of Victims Executed at Suhi Bajer in Ljubljana
- Jelka **Piškurić**, Priseljevanje v Slovenijo s področja nekdanjih jugoslovanskih republik v času socializma in njegov odmev v javnost.....464–491
Jelka Piškurić, Priseljevanje v Slovenijo s področja nekdanjih jugoslovanskih republik v času socializma in njegov odmev v javnost
- Oskar **Opassi**, Spolne vloge v samoupravnem delavskem tisku: primer glasila kolektiva Delamaris 1974–1990492–509
Gender Roles in the Workers' Socialist Self-Management Press: The Newsletter of the Employees of Delamaris 1974–1990

Peter Mikša , Jure K. Čokl , Slovensko osvajanje osemtisočakov (1975-1995)	510–532
Slovene Ascents of Eight-Thousanders (1975–1995)	

V spomin – In memoriam

Radoslav-Rade Petrović (Darja Mihelič).....	534–537
---	---------

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Mark Bailey, Black death: Economy, Society and the Law in fourteenth-century England (Nina Ošep).....	540–542
Klemen Kocjančič, Red mrtvaške glave pod Alpami: Enote in ustanove Waffen-SS na Slovenskem med drugo svetovno vojno (Blaž Štangelj)	543–546
Žarko Lazarević, Delo in zemlja. Male študije kmečkega sveta (Marta Rendla)	547–553
Ivan Smiljanić (ur.), Sočutje in stigma: Družbene razlike in revščina v slovenski novejši zgodovini (Maja Lukanc)	554–556

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	558–561
Instructions for Authors	
Letno kazalo Zgodovinskega časopisa 76, 2022	562–565
Annual Content of Zgodovinski časopis – Historical Review 76, 2022	

Ocene in poročila

Mark Bailey, **Black death: Economy, Society and the Law in fourteenth-century England**. New York: Oxford University Press, 2021, 376.

Angleški profesor srednjeveške zgodovine Mark Bailey z University of East Anglia je v lanskem letu zbral in objavil svoje najnovejše ugotovitve glede socialno-ekonomskih posledic črne smrti v Angliji. Delo je plod t.i. Ford Lectures v letu 2019. Gre za vsakoletni cikel predavanj na temo angleške zgodovine na oxfordski univerzi, ki nepretrgano potekajo že od konca devetnajstega stoletja. Leta 2019 so bile za temo izbrane ekonomske, družbene in pravne posledice črne smrti, za glavnega predavatelja pa je bil določen Mark Bailey. Kot običajno, je tudi ta cikel predavanj izšel v obliki znanstvene monografije.

Tema v zgodovinopisju nikakor ne predstavlja novosti. Tekom desetletij raziskav se je pojavilo kar nekaj temeljnih študij. Med ključnimi zgodovinarji lahko naštejemo imena, kot so Philip Ziegler, Ole Jørgen Benedictow, Guido Alfani, Paolo Malanima, Walter Scheidel, Samuel Cohn in drugi. Zadnje čase postajajo odmevne tudi interdisciplinarne študije, med katerimi je treba omeniti delo bioantropologinje Sharon Dewitte, ki raziskuje ekonomske posledice kuge s pomočjo skeletnih ostankov. V našem prostoru se je s tematiko ukvarjal Dušan Mlacović, ki je v svojem delu *Plemenitost in otok: padec in vzpon rabskega plemstva analiziral vpliv kuge na Rabu*.

Mark Bailey se je osredotočil na ekonomske posledice črne smrti v Angliji in ustvaril uspešno sintezo med že uveljavljenimi in novimi ugotovitvami. Ugotavlja, da je bila Anglija v hudi družbeno-ekonomski krizi že na predvečer črne smrti. To v resnici ni nova teza, saj jo je že petindvajset let pred tem razvijal Philip Ziegler v svojem delu *The black death*, v katerem je opazal zmanjšanje kmetijske zemlje in depopulacijo že pred nastopom črne smrti.

Bailey trdi da je bilo ekonomsko stanje Anglije pred črno smrtjo precej v zaostanku za vodilnimi evropskimi okolji, kakršno je bilo denimo Sever Italije. Kljub katastrofalni epidemiji pa se je v Angliji uspela ekonomska situacija izboljšati. Po črni smrti je namreč prišlo do dviga realnih mezd in BDP-ja, in to do te mere, da se je Anglija po kriteriju ekonomske moči pričela počasi bližati kontinentalnemu delu Evrope in slednjič hitro nastopila kot ena izmed vodilnih držav v evropskem prostoru. To je spodbudilo Baileyja, da se je vprašal, zakaj je bil razvoj dogodkov v Angliji povsem drugačen v primerjavi s preostalim delom celinske Evrope.

Ugotovil je, da so bile institucionalne strukture leta 1340 slabo pripravljene

na visok demografski režim, a so se tekom črne smrti morale prilagoditi novim razmeram. Institucionalne spremembe so rešile angleško družbo pred cikli maltuzijanske pasti. Do neke mere to ugotavlja tudi Gregory Clark, ki trdi, da je črna smrt začasno celo dvignila učinkovitost srednjeveške angleške ekonomije. Spremembe je moč videti v uvedbi zakonikov in statutov, ki so sledili črni smrti. Primer je recimo znani Statut delavcev, ki ga je leta 1351 izdal angleški kralj Edvard III. Bailey v njem vidi zgodnji pojav centralizirane države in zgodnjo vzpostavitev modernih institucij. Črna smrt je torej spodbudila državo, da se je v času epidemične krize aktivirala, da bi zaščitila dobrobit ljudi. Po 1349 je tako država postala bolj vključena v družbene procese.

Ena izmed Baileyjevih predpostavk je, da je črna smrt sprožila postopno ukinitvev angleške fevdalne oblike služenja, tako imenovane *villeinage*. V slovenščini je temu najboljši približek tlačanstvo, pripadniki pa tlačani (*villeins*); gre za osebno nesvobodne podložnike, značilne za angleški prostor, ki so bili v celoti podrejeni gospodu ali vezani na graščino. Svojemu fevdalnemu gospodu so zagotavljali delovno pomoč v zameno za obdelavo lastnih pasov zemlje. Tradicionalno zgodovinopisje je umeščalo propad tovrstne oblike služenja med leti 1380 in 1430, Bailey pa trdi, da so bili tlačani šibki že pred črno smrtjo. Dodatni udarec so prejeli že v razmahu epidemije, ker so posestniki zemljišč med seboj tekmovali za podložnike. Tako se je pojavila večja mobilnost podložnikov, ki je po Baileyjevem mnenju nedvoumno prispevala k propadu tlačanstva.

Črna smrt je poleg večanja mobilnosti podložnikov povečala tudi mobilnost kmečke zemlje in nepreklicno prekinila povezavo med lastništvom in statusom. Pospeševanje dajanja dominikalne zemlje v najem, zlasti od 80. let 14. stoletja, je povečalo možnosti za nastajajočo kmečko elito, da bi dobila zemljišče in zgradila gospodarske posesti. Do konca štirinajstega stoletja se je ta elita samoopredeljevala za *yeomen* (deželni svobodniki) in na *husbandmen* (svobodne kmete, ki so po svojem nazivu in socialnem statusu rangirali nižje kot svobodniki, a višje kot t. i. *villeins*), uporaba te nove nomenklature pa je služila dvojnemu namenu, da jih, prvič, loči od preostale kmečke družbe (malih posestnikov, obrtnikov, uslužbencev in delavcev), in, drugič, da mnoge med njimi oddalji od njihovih nekdanjih korenin služenja. Po črni smrti se je razširil pogodbeni zakup na kmečki zemlji. Leta 1400 je bilo že skoraj 45 % vse orne zemlje dane v pogodben zakup, kar je privedlo do tega, da je zemljišče prišlo na trg. Tako se je hkrati povečala mobilnost zemlje in prišlo je do komodifikacije zemljišča kot tržnega dejavnika.

Glede stanja gosposkih elit Bailey prihaja navzkriž s tezami Samuela Cohna, ki ocenjuje, da so skozi črno smrt najbolje prišli prav plemeniti posestniki. Samuel Cohn je prav tako angleški zgodovinar, prej tudi profesor glasgowske univerze. V letu 2007 je objavil odmeven članek z naslovom »After the Black Death: Labour Legislation and Attitudes Towards Labour in Late-Medieval Western Europe«, ki govori o posledicah črne smrti in v katerem nagovarja k uporabi komparativne analize, ki ponuja precej bolj kompleksen vpogled v posledice črne smrti kot študije izoliranih primerov. Bailey v nasprotju s Cohnom ugotavlja, da je demografski propad doprinesel socialno in ekonomsko moč kmečkemu sloju in povečano ubla-

govljenje tržnega dejavnika. Gospostvo je bilo šibko že pred epidemijo, medtem ko je bil blagovni trg (neodvisen od elit) stabilen. Nad trgom pa gospostvo skoraj ni imelo nadzora. Zgodovinopisje je dotlej, kot ocenjuje Mark Bailey, podcenjevalo moč trga in precenjevalo moč gospostva.

Mark Bailey je ustvaril kvalitetno analitično delo, s katerim se je s premišljenim fokusom na tematiko ekonomskih posledic, zamejenim na angleškem prostoru, uspel izogniti pretiranemu posploševanju, ki je bilo prisotno pri nekaterih starejših zgodovinskih delih na to temo. To pa je po drugi strani tudi hiba tega dela, saj manjka primerjava z drugimi območji, predvsem s kontinentalnim delom Evrope. Smiselno bi bilo tudi bolj vključiti interdisciplinarni pristop. Zanimiva bi bila denimo vključitev bioarheoloških študij, ki zadnje čase orjejo teren in prinašajo nova dognanja. Ena izmed njegovih tez je, da so pandemije stalnica v človeški zgodovini, vendar pa niso tiste, ki prinašajo spremembe. Prinašajo prelom, ki poveča možnosti za spremembe, ki pa bi se odvile tudi brez prisotnosti bolezni. To pomeni, da lahko na črno smrt gledamo bolj v luči pospeševalca, kot pa vzroka. Vprašanje je, če lahko takšen pogled privzamemo tudi na drugih območjih, ki jih je močno prizadela črna smrt.

Nina Ošep

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 76 | 2022 | št. 3-4 (166) | str. 281–565